

Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma, opetusmateriaali ja verkosto palvelemaan yliopistokirjastoja

Aki Kangas

Informaatiolukutaidon opintosuunnitelma on ollut yliopistokirjastojen yhteinen virtuaaliyliopistohanke, jonka keskeisenä tavoitteena on ollut integroida informaatiolukutaito osaksi akateemisia opintoja. Kolmivuotinen hanke päättyi vuodenvaihteessa. Syntyneet tulokset, opintosuunnitelma, opetusmateriaali ja yhteyshenkilöjen verkosto palvelevat moninaisin tavoin kirjastoja.

Viime syksyn keskeisiin tapahtumiin kuului marraskuussa pidetty päätösseminaari, jossa kuultiin hankkeen tuloksista sekä informaatiolukutaidon tutkimuksen haasteista.

Seminaarin pääpuhujana oli varadekaani ja apulaisprofessori Christine Bruce Queensland University of Technologysta, Australian Brisbanesta.

Lisäksi paikalla oli useita kotimaisia esiintyjä. Tutkija Kai Halttunen käsitteli esityksessään informaatiolukutaidon tutkimus- ja kehittämistyön haasteita. Tietoasiantuntija Päivi Helminen ja yliopistonlehtori Kristina Lindström kertoivat, kuinka informaatiolukutaidon integrointi on toteutettu käytännössä Viikin tiedekirjaston ja Soveltavan kemian ja mikrobiologian laitoksen yhteistyönä.

Kirjastonjohtaja Jarmo Saarti toi esiin yliopistokirjastojen näkökulman informaatiolukutaidon kehitystyöhön. Luonnollisesti puheenvuorot olivat myös hankkeesta vastanneella kirjasto- ja tietopalvelujohtaja Kaisa Sinikaralla sekä hankkeen aiemmalla suunnittelijalla Anne Lehdolla.

Esittelen lähemmin Christine Brucen ajatuksia sekä hankkeen keskeisiä saavutuksia. Kaikkien seminaariesiintyjien luentomateriaaleihin ja muihinkin hankkeeseen liittyviin asioihin voi tutustua www.helsinki.fi/infolukutaito -sivuilla.

Informaatiolukutaidon näkökulmat vaihtelevat

Christine Bruce on kansainvälisesti tunnettu tutkija ja hän on paneutunut informaatiolukutaidon tutkimukseen jo pitkään. Vuonna 1997 valmistuneessa väitöskirjassaan ”Seven Faces of Information Literacy” hän tuo esiin eri näkökulmia informaatiolukutaitoon.

Brucen mukaan informaatiolukutaito voidaan liittää muun muassa tietotekniikan hyödyntämiseen, tiedonlähteiden käyttöön ja tiedonhankinnan prosessien hallintaan. Se voidaan mieltää myös asiakokonaisuuksien muodostamiseksi ja informaation viisaaksi ja järkeväksi käytöksi.

Bruce totesi, että informaatiolukutaidon opetuksessa on lisäksi otettava huomioon erilaiset käsitykset oppimisesta ja opettamisesta. Eri toimijat, kuten opiskelijat, opettajat ja kirjastoammatillaiset mieltävät usein nämä asiat eri tavoin.

Oppiminen saatetaan ymmärtää esimerkiksi faktojen opiskeluna, opiskelijan tietämyksen kasvuna tai ajattelutapojen ja käsitysten muuttumisenä. Opettaminen voi puolestaan merkitä informaation välittämistä opettajalta opiskelijalle tai vaikkapa oppimaan oppimisen tukemista.

Kirjastoammatillaiset työskentelevät ympäristöissä, joissa kommunikointia ja opetuksen suunnittelua voivat vaikeuttaa eri tavat käsittää informaatiolukutaito, opetus ja oppiminen. On tär-

keää tiedostaa näiden eri näkemysten olemassa-olo ja jäsentää niitä. Tämä on luo perustan informaatiolukutaidon opetuksen suunnittelulle ja menestyksekkäälle toteuttamiselle.

Bruceen laatiman kuuden eri kehyksen avulla on helpompi ymmärtää eri näkökulmia informaatiolukutaidon opetuksessa. Näistä jokaisessa on havaittavissa erilaisia painotuksia informaatiosta, informaatiolukutaidosta, opetuksesta ja oppimisesta. Tiivistäen opetuksessa voidaan painottaa:

- (1) sisältöjä (The Content Frame)
- (2) taitoja (The Competency Frame)
- (3) oppimaan oppimista (The Learning to Learn Frame)
- (4) yksilöllistä tilannetta (The Personal Relevance Frame)
- (5) sosiaalista näkökulmaa (The Social Impact Frame) sekä
- (6) opiskelijoiden käsityksiä informaatiolukutaidosta (The Relational Frame).

Oppimis- ja opiskelijakeskeinen opetus tekee tuloaan

Bruceen mielestä opetuksesta vastaavien tulisi lähestyä aihetta erityisesti opiskelijoiden käsitysten kannalta. Opetuksen lähtökohtana ovat tällöin opiskelijoiden yksilölliset kokemukset sekä heille ominainen tiedonhankintakäyttäytyminen.

Ammattilaisen tehtävänä on tunnistaa kulloinkin vallitsevat erilaiset käsitykset informaatiolukutaidosta, syventää opiskelijalle jo tuttuja käsityksiä sekä toisaalta tukea uusien näkökulmien ja ideoiden syntymistä. Opetuksen tulisi olla tulevaisuuteen suuntaavaa ja opetuksesta vastaavien tulisi pohtia, mitä taitoja opiskelija tarvitsee esimerkiksi oman tieteenalansa kehityksen seuraamiseen ja alalla ilmenevien uusien asioiden omaksumiseen.

Bruce totesi, että tämä lähestymistapa heijastelee perimmältään paradigman muuttumista: on siirrytty sisältöperustaisesta oppimisesta kohti

oppimisprosesseja sekä opettajakeskeisestä opiskelijakeskeisempään lähestymistapaan.

Bruce kertoi myös informaatiolukutaidon opetukseen liittyvien uudistusten ja hankkeiden toteuttamisesta. Niistä kuvastuvat toimintasuunnittelun yleiset periaatteet, jossa lähtökohtana on eri toimijoiden näkemysten esiin tuominen, erilaisten näkemysten arvostaminen ja huomiointi.

Olennaista on muutoksen hallittu johtaminen, muutosprosessin ja saavutusten arviointi sekä tulevaisuuteen suuntaava toimintatapa. Kehittämistyö on jatkuva ja uudistuva prosessi. Syvälinen muutos ja uudistusten omaksuminen voi edellyttää kulttuurisia muutoksia.

Opintosuunnitelma yhtenäistämään opetusta

Strategiatasolla hankkeen tuloksista keskeisimpiä on informaatiolukutaidon opintosuunnitelmasuositus jossa määritellään, kuinka informaatiolukutaidon opetus tulisi järjestää kaksiportaisessa tutkintojärjestelmässä. Suosituksella on ollut tärkeä merkitys opetuksen suunnittelun tukena. Opetus on nyt aiempaa järjestelmällisempää ja yhteismitallisempää.

Hankkeessa on luotu kysymyskooste, johon on koottu kysymyksiä informaatiolukutaidon opetusta ja osaamistestejä varten. Tämä kysymyspatteristo sijoitetaan Moodle-oppimisympäristöön luotuun Klaara-kysymyspankkiin. Yliopistokirjastojen on mahdollista poimia Klaarasta kysymyksiä omiin tarpeisiinsa ja tallentaa niitä muiden käytettäväksi. Klaaran teknisestä toteutuksesta vastaa Tampereen teknillinen yliopisto

ja sen koekäyttö on tarkoitus aloittaa alkuvuodesta 2007.

Keskeisiä tuloksia ovat myös informaatiolukutaidon www-sivut sekä yhdyshenkilöverkosto. Hankkeen www-sivuille on koottu aineistoja ja oppimateriaaleja sekä tiedotettu ajankohtaisista asioista. Yhdyshenkilöverkostoon kuuluu jäseniä jokaisesta yliopistokirjastosta ja sillä on ollut yhteistyön kannalta merkittävä sija. Verkostoituminen ei ole rajoittunut kotimaahan, sillä kansainvälisiin seminaareihin ja verkostoihin on myös osallistuttu aktiivisesti.

Ensi keväänä ilmestyy Anne Nevgin toimittama ja Yliopistopainon kustantama julkaisu, johon on koottu informaatiolukutaitoa käsitteleviä artikkeleita eri kirjoittajilta.

Vaikka hanke on päättynyt, sen aikana luotuja verkostoja ja aineistoja on tarkoitus ylläpitää ja kehittää edelleen. Muun muassa tapaamisia ja koulutustilaisuuksia pidetään jatkossakin tärkeinä. Kehittämishaasteet koskevat kirjastoja yleisemminkin. Kansainvälistymisen haasteet, muun muassa eri kulttuuritaustaltaan erilaiset oppijat sekä opetuksen vaikuttavuuden arviointi ovat olleet esillä. Kuten Jarmo Saarti seminaarin päätteeksi osuvasti totesikin, informaatiolukutaidon eteen tehtävä työ ei tekemällä lopu. 📖

Tietoa kirjoittajasta:

*Aki Kangas, suunnittelija 1.9.06-31.1.2007,
Informaatiolukutaidon
opintosuunnitelma, SVY -hanke
email. aki.kangas@helsinki.fi*